

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВОВОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ: НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Полякова О. С.,

*к.ю.н., доцент кафедри військового права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

На підставі дослідження наукової та спеціальної літератури, використовуючи методи кластерного аналізу та ментальної карти, складено карту понять предметної сфери "публічне управління правовою освітою", за допомогою якої можна виділити базові поняття, що забезпечують логіко-правову організацію знань у цій сфері діяльності. Запропоновано класифікацію понять та субординовану систему термінів з проблеми публічного управління правової освіти.

Ключові слова: публічне управління правовою освітою, понятійно-категоріальний апарат, тезаурус, класифікація.

Poliakova O. S.,

*PhD in Law Sciences, Associate Professor of Military Law Department
of National Law University Named after Yaroslav the Wise, Kharkiv*

FORMATION OF CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF LEGAL EDUCATION IN UKRAINE: SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACH

On the basis of scientific and special literature examination and cluster methods and mental maps analysis usage a map of concepts in the area "public administration in legal education" was produced. It allows distinguishing the basic concepts that provide logical and legal organization of knowledge in this field. The classification of concepts and subordinated terms system on issues of public administration in legal education were offered.

Key words: public administration in legal education, conceptual and categorical apparatus, thesaurus, classification.

Постановка проблеми. Необхідність у формуванні та розвитку понятійно-категоріального апарату будь-якої сфери діяльності або наукової галузі виникає у зв'язку зі змінами, що відбуваються в політичному, соціально-економічному, культурному житті суспільства. Так, в Україні на початку 90-х рр. XX ст. у зв'язку з кардинальними змінами в усіх сферах життєдіяльності суспільства, виникла проблема у формуванні понятійно-категоріального апарату з правоосвітньої діяльності, що ґрунтується на національних особливостях країни та враховує зміни, що відбуваються в українському суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування понятійного апарату в сфері публічного управління є предметом дослідження таких вітчизняних учених, як: В. Баштанник, М. Білинська, С. Білорусов, І. Бородін, В. Бульба, І. Вернудіна, Р. Войтович, Н. Гавкалова, Т. Желюк, Д. Карамишев, Ю. Ковбасюк, О. Крюков, Т. Лукіна, В. Мартиненко, Р. Мельник, О. Оболенський, Н. Обушна, І. Розпутенко, М. Стадник, Ю. Сурмін, В. Трошинський, І. Хожило, В. Шарий, Ю. Шаров та ін.

Визначення та співвідношення понять у правовому освітньо-виховному процесі розглядають В. Водник, С. Гладкий, І. Ішук, Н. Ляпунова, Б. Мелех, Н. Оніщенко, О. Орлова, О. Плахотник, Н. Сторчак, В. Тацій, М. Требін, В. Туряниця, О. Фатхутдінова, Ю. Шемшученко, С. Шефель та ін. Учені використовують різноманітні науково-методологічні підходи у визначенні змісту основних понять із правоосвітньої діяль-

© Полякова О. С., 2016

ності, проте, в науковому середовищі немає чітко визначеної системи понять, яка б характеризувала сферу публічного управління правовою освітою.

Мета статті – здійснити аналіз наукової та спеціальної літератури, в якій визначається сутність публічного управління правовою освітою, виділити загальні, конкретні та спеціальні поняття, що характеризують цю сферу діяльності; побудувати ментальні карти понять “правова освіта” і “публічне управління правовою освітою”, виділити основні аспекти формування термінів; запропонувати субординовану систему термінів з проблеми публічного управління правової освіти.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних учених, присвячених дослідженню публічного (державного) управління та правової освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сфері публічного управління правовою освітою використовується система понять, яка ще не є усталеною в українському соціумі. Найбільш загальним поняттям у цій сфері є термін “правова освіта”, який розуміється вітчизняними вченими по-різному: процес поширення (засвоєння) правових знань [13; 14; 18; 20]; вид (форма) правового виховання [12]; вплив на правову свідомість [8]; частина (елемент) правової культури, системи освіти [6; 13; 17; 21]; довготермінова програма для населення [2]; гарантія покращення прав і свобод громадян [19] та ін. Такі різноманітні підходи до визначення центрального поняття у сфері публічного управління правовою освітою призводять до непорозуміння у практичній діяльності та плутанини у логіко-правовій організації знань у цій сфері. Тому, з метою усунення суперечностей у трактуванні змісту, а також уніфікації підходу до визначення поняття, використовуючи такі наукові методи, як порівняння, узагальнення, аналіз та ідеалізація, нами визначено алгоритм поняття “правова освіта”, що представлений на рис. 1.

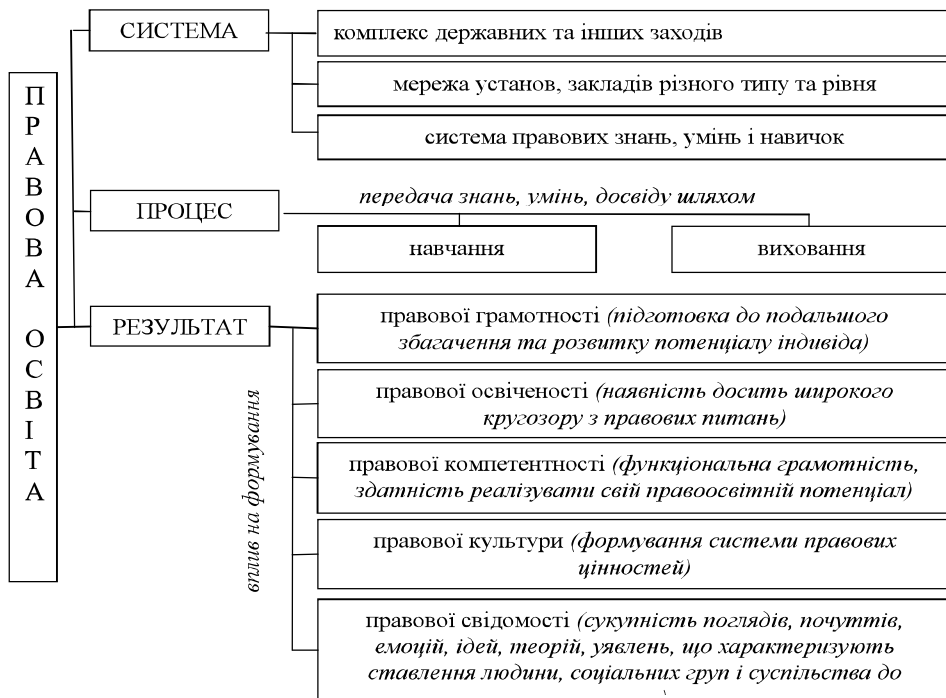

Рис. 1. Інтелект-карта поняття “правова освіта”

В основу концептуального підходу розробки інтелект-карти покладено положення, сформульоване у вітчизняному нормативному акті – “Про Національну програму правової освіти населення” [15], в якому правова освіта розглядається як складова частина системи освіти, а також положення, що наводиться в енциклопедичному словнику з педагогічної науки про освіту, відповідно до якого освіта розглядається як “процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь і навичок...” [3, с. 614]. Відтак, інтелект-карта поняття “правова освіта” відображає його основні елементи (система, процес, результат), а також ідеї, завдання та інші поняття, що пов’язані з центральним поняттям.

Запропонований підхід до трактування поняття “правова освіта”, на нашу думку, дасть можливість усунути плутанину, що існує як у логіко-правовій організації знань, так і у практичній діяльності з правової освіти.

Слід зазначити, що правову освіту науковці часто ототожнюють із правовим вихованням та правовою культурою. При цьому правове виховання вчені визначають також, як і правову освіту, по-різному: як цілеспрямовану діяльність, як систематичний вплив, як процес, як рівень тощо. Щодо визначення правової культури, то її більш сприймають як результат правоосвітньої та правовиховної діяльності або як систему правових цінностей/досвіду. Визначення змісту цих понять наведені у таблиці.

Під час визначення змісту понять “правове виховання” та “правова культура” вчені використовують такі наукові підходи, як: аксіологічний (орієнтація на загальнолюдські та національні правові цінності); функціональний (дозволяє виявити та охарактеризувати структурні елементи та функції); діяльнісний (указує на різні аспекти та характеристики людської діяльності), якісний (показує як соціально-економічний та політичний устрій впливає на стан правового життя суспільства); соціологічний, що ґрунтується на виділенні інтегративної функції – включенні суб’єктів у єдину систему соціальної організації) та ін. Серед різних науково-методологічних підходів у визначенні змісту загальних понять із правоосвітньої діяльності вчені віддають перевагу, насамперед, аксіологічному підходу, за допомогою якого можна визначити об’єктивні умови нормативності, духовні та моральні аспекти соціального феномена.

Слід відмітити, що, хоча поняття “правове виховання” і “правова культура” є різними поняттями, проте в них можна визначити й спільні риси, такі як: вплив на рівень правосвідомості людини та формування соціально-правових цінностей. Крім того, правове виховання і правова культура є елементами професійної, загальнолюдської та загальної культури суспільства, а також є одними з головних чинників становлення правової держави.

На сучасному етапі розвитку держави у зв’язку із розбудовою громадянського суспільства в Україні у науковій і практичній діяльності виникає потреба у розкритті змісту поняття “публічне управління правовою освітою”, яке все частіше використовується в документах, дискусіях, розміркуваннях тощо. Для побудови предметної сфери поняття “публічне управління правовою освітою” використаємо такі логічні дії, як обмеження, узагальнення, визначення та поділ понять. Це надасть можливість розкрити обсяг поняття, його ознаки та властивості.

Предметна сфера поняття “публічне управління правовою освітою”, на нашу думку, вміщує дві складові – “публічне управління” та “правову освіту”, які, у свою чергу, мають свої групи понять. Карта понять представлена на рис. 2.

Визначення змісту понять “правове виховання” та “правова культура”

Зміст поняття, джерело	
«правове виховання»	«правова культура»
Цілеспрямована діяльність держави, громадських організацій, окремих громадян щодо передачі юридичного досвіду [4, с. 399]	Система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності
У вузькому розумінні є процесом цілеспрямованого підвищення правової культури людини, групи людей та суспільства в цілому шляхом правового навчання [11]	
Цілеспрямована, послідовна, систематична діяльність держави та її органів, а також громадських об'єднань і організацій з формування певної системи правових знань, вмінь і навичок, правового мислення, правових почуттів – почуття законності, почуття поваги до права і закону, почуття поваги до тих соціальних цінностей, які регулюються та охороняються правом і законодавством [7, с. 97]	Вираження державно-правового досвіду конкретних соціальних спільностей та індивідів у матеріальних та духовних продуктах життєдіяльності, у навичках та цінностях, що впливають на їх юридично значущу поведінку [4, с. 394]
Цілеспрямована систематична діяльність із формування правосвідомості та правової культури, яка здійснюється у складному процесі взаємодії об'єктивних і суб'єктивних, стихійних та усвідомлених факторів, що впливають на правову поведінку людей [20, с. 10]	Виступає інтегральною характеристикою правового розвитку суспільства і складається з трьох рівнів: 1) рівень правосвідомості; 2) рівень знакових форм — норм та інститутів; 3) рівень правової діяльності. В цілому знаходить своє втілення в рівні розвитку правової особистості, яка і є метою правового виховання [20, с. 81–82]
Цілеспрямована діяльність по керівництву управління процесом підготовки членів суспільства до виконання правових норм, по підвищенню рівня правосвідомості та правової культури. Правове виховання поділяється на правову агітацію, правову пропаганду, правове навчання [18, с. 71]	
Здійснюваний за допомогою спеціальних форм, засобів та методів, послідовний, систематичний та цілеспрямований правовий вплив на особу, соціальну групу, суспільство з метою засвоєння ними правових знань, підвищення рівня їх правосвідомості та правової культури, вироблення орієнтації на соціально-активну правомірну поведінку [16, с. 112]	Частина загальної культури суспільства, правовий стан суспільства, правові цінності, створені людьми за всю історію розвитку права, якості юридичних форм, норм та інститутів в їх реальному функціонуванні. Показниками правової культури суспільства є: рівень правосвідомості; стан законодавства; стан законності та правопорядку; стан юридичної практики [9, с. 35]
У межах інтерсуб'єктивного підходу: в широкому значенні – це багатобічний процес впливу на правосвідомість і правову культуру особистості, який включає вплив суспільного устрою життя, чинного законодавства, юридичної практики, моральної атмосфери, традицій суспільства, освіти та соціального навчання; у вузькому розумінні – це спеціальний, організований і цілеспрямований вплив на правосвідомість особи, підвищення рівня правової культури людини, групи людей, суспільства в цілому [14, с. 31]	
В широкому розумінні – правова соціалізація людини, коли вона виховується безпосередньо навколишнім середовищем [10]	Система правових цінностей, що розвиваються і відповідають рівню соціального прогресу, якого досягло людство, відображають у правовій формі важливі соціальні цінності, які впливають на стан і спосіб правового життя особистості і суспільства [5, с. 182]
Це система формування правової свідомості [1]	

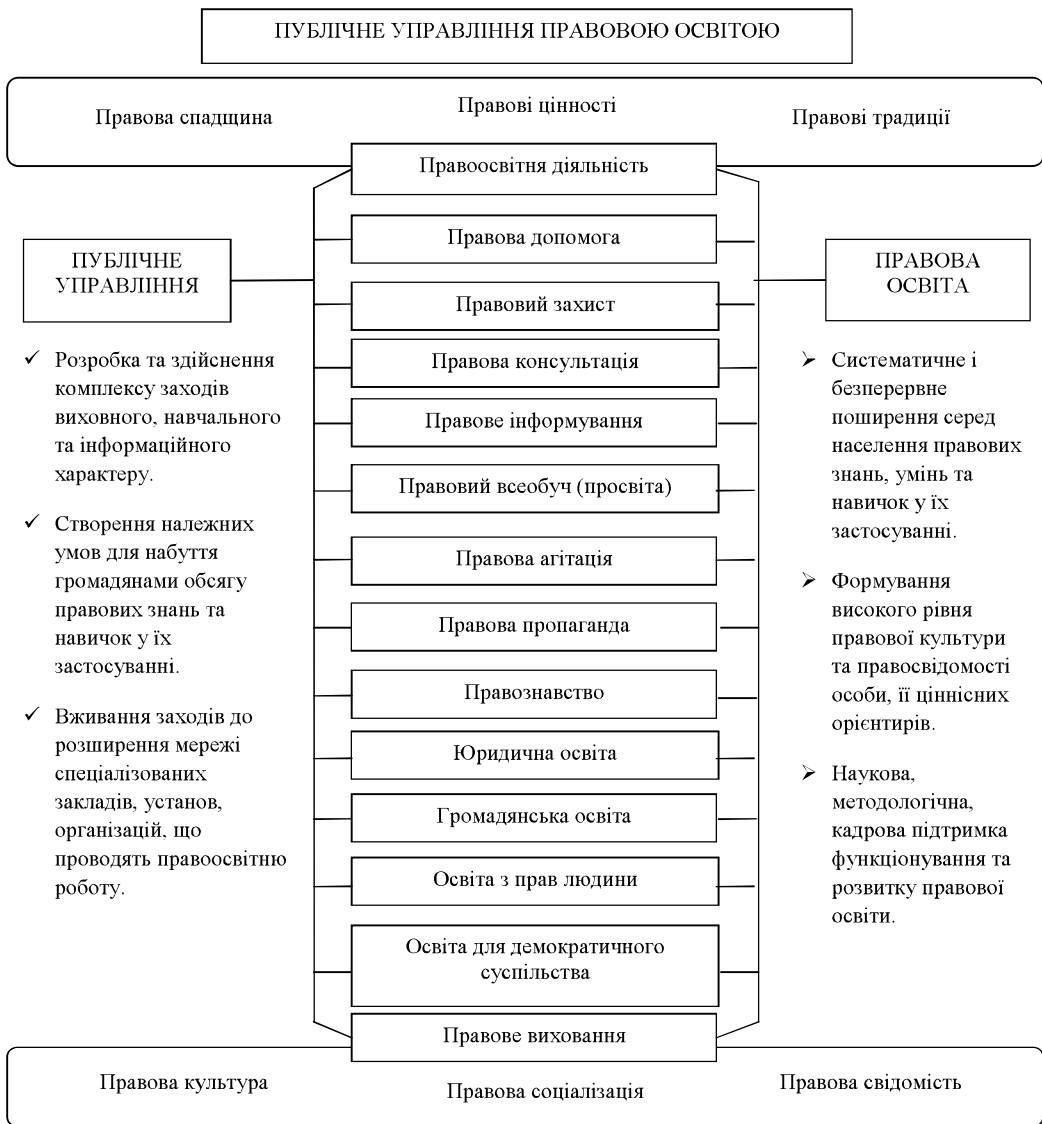

Рис. 2. Карта понять предметної сфери “публічне управління правовою освітою”

У нашому дослідженні публічне управління розглядається як частина соціального управління та складається з державного управління, де суб'єктом виступає держава в особі відповідних структур, діяльність яких має юридично-владний характер і забезпечується примусовою силою держави, а також з громадського управління, де суб'єктами є недержавні утворення, до яких належать різні самоврядні структури, що виступають як суб'єкти публічного права виключно від свого імені й тільки для вирішення питань, що визначені їх статутними документами. Публічне управління правовою освітою спрямовано на створення необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань та навичок у їх застосуванні, забезпечення доступу громадян до джерел правової інформації. Для цього з боку держави визна-

чаються основні напрями правоосвітньої діяльності та першочергові заходи щодо їх реалізації. Головною метою правової освіти є “формування високого рівня правової культури та правосвідомості особи, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства” [15].

На підставі дослідження наукової та спеціальної літератури, використовуючи метод кластерного аналізу, виділено й представлено логіко-правову організацію знань та складено субординовану систему термінів із проблеми публічного управління правовою освітою (див. рис. 2). Наведені терміни можна класифікувати за такими критеріями:

- за опануванням системою правових знань у поєднанні з оволодінням умінь і навичок (правоосвітня діяльність, правовий всеобуч (просвіта), правознавство, юридична освіта, громадянська освіта, освіта з прав людини, освіта для демократичного суспільства);
- залежно від формування соціально-правових цінностей (правове виховання, правова культура, правова свідомість, правова соціалізація);
- за поширенням правових ідей, знань серед населення (правова агітація, правова пропаганда, правове інформування);
- за наданням правових послуг (правова консультація, правова допомога, правовий захист);
- залежно від історичного поступу у правовому вихованні (правова спадщина, правові цінності, правові традиції).

Запропонована класифікація термінів у сфері публічного управління правовою освітою не є вичерпною і єдиною можливою. Вона лише представляє певні уподобання автора, хоча ґрунтується на найбільш вживаних в цій сфері термінах і поняттях.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи можна стверджувати, що основний понятійний апарат із проблеми публічного управління правовою освітою складається з наукових понять двох видів – із понять, запозичених з інших наук та власних понять, що створені та використовуються в науковій та практичній правовосвітній діяльності. Причому більшість понять запозичені з теорії держави і права, конституційного права та інших правових галузей.

Формування концептуальної структури понятійно-категоріального апарату з предметної сфери “публічне управління правовою освітою” на етапі виділення необхідних для цієї сфери понять дає можливість їх насамперед зафіксувати, обговорити та виправити. У подальшому, залучаючи експертів, можна буде побудувати адекватну теоретичну модель з проблеми публічного управління правовою освітою.

Список використаних джерел

1. Головченко В. В. Право в житті людини (статті) / В. В. Головченко. – К. : Орion, 2005. – С. 234.
2. Гуз А. М. Становлення та розвиток шкільної правової освіти України (1991–2007 роки) : монографія / А. М. Гуз. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2009. – 431 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Загальна теорія держави і права : підруч. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К. : Кондор, 2006. – 477 с.
5. Клімова Г. П. До питання про сутність правової культури / Г. П. Клімова // Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. – 2013. – № 3 (17). – С. 180–182.
6. Ковальська О. П. Правова освіта як важлива складова навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі: управлінський аспект / О. П. Ковальська // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2011. – Вип. 9. – С. 161–166.

7. Котюк В. О. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / В. О. Котюк. – К. : Атіка, 2005. – 592 с.
8. Лоджук М. Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія / М. Т. Лоджук. – Одеса : Фенікс, 2015. – 328 с.
9. Макеєва О. М. “Правова культура” та “культура”: співвідношення категорій / О. М. Макеєва // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 61. – С. 33–38.
10. Мальцев Д. О. Правове виховання як невід’ємна складова правової соціалізації особистості / Д. О. Мальцев, В. Ю. Швачка // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 7. – С. 14.
11. Оніщенко Н. М. Європейський правовий вимір гендерночутливої політики : монографія / Н. М. Оніщенко, О. В. Матвієнко, С. В. Береза, М. О. Томашевська. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 55.
12. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко [та ін.] ; за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного та П. В. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
13. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
14. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2013. – 440 с.
15. Про Національну програму правової освіти населення [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992/2001. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.
16. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Ф. Скакун. – Вид. стер. – Х. : Консум, 2009. – 655 с.
17. Скрипнюк О. В. Правова освіта / О. В. Скрипнюк // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 702-703.
18. Словничок юридичних термінів : навч. посіб. / уклад. В. П. Марчук. – К. : МАУП, 2003. – 128 с.
19. Фатхутдінова О. В. Правова освіта у дискурсі формування свідомості особистості / О. В. Фатхутдінова. – К. : ВІР УАН, Макарів: Софія, 2012. – 376 с.
20. Філософія правового виховання : навч. посіб. / А. П. Гетьман, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань [та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2012. – 248 с.
21. Юридична енциклопедія [Електронний ресурс] : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. – К. : “Українська енциклопедія”, 1998-2004. – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/legal/>.

Надійшла до редколегії 01.10.2016 р.

УДК 32.019.5+329

КООРДИНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ОБ’ЄДНАНЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Гололобов С. М.,
*аспірант кафедри європейської інтеграції,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Одеса*

Досліджено об’єктивну необхідність і соціальне значення координації діяльності державних органів і громадських організацій, принципи, шляхи та засоби досягнення узгодженого співробітництва, гармонічного розвитку елементів політичної системи – держави, політичних партій, громадських організацій України.

Ключові слова: держава, державні органи, політичні партії, громадські організації, співробітництво, координація діяльності.

© Гололобов С. М., 2016